

Tanja Cink

KAKOVOST ŽIVLJENJA PREJEMNIKOV DENARNE SOCIALNE POMOČI

PRIMER OBČINE NOVA GORICA

UVOD

S prehodom na tržno gospodarstvo v Sloveniji, ki zaznamuje začetek devetdesetih let, je prišlo do negativne gospodarske rasti in s tem do velikega povečanja brezposelnosti in obsega revščine in socialnih razlik. Te spremembe so vplivale na spremembe socialne politike, ki se pri nas vendarle ni tako intenzivno prilagajala prevladujočemu konservativno-korporativnemu tipu, ki je značilen za države kontinentalne Evrope. Država je pri zagotavljanju socialnih servisov in obsega in ravni socialnih transferjev ohranila ključno vlogo, vendar se je ta zmanjšala in povečala se je odgovornost posameznikov za lastno socialno varnost (Črnak Meglič 1998). Kriza države blaginje je v resnici neposreden rezultat krize zaposlovanja (Novak 1997). Brezposelnost ostaja zato resen ekonomski in socialni problem in je pogosto eden glavnih razlogov številnim socialnim motnjam, ki so resna grožnja človekovemu blagostanju in socialni varnosti.

Izsledki raziskave Statističnega urada RS za obdobje od 1997 do 1999 so namreč pokazali, da obstaja veliko tveganje revščine tudi v gospodinjskih brez delovno aktivnih oseb oziroma gospodinjskih s socialnimi prejemki kot glavnim virom dohodka (Apohal Vučkovič et al. 2002: 11). Zato zagotavlja država na področju socialnega varstva socialnovarstvene dajatve, ki služijo preživetju. Vrste dajatev in pogoji za njihovo pridobitev pa so natančneje določeni z zakonom o socialnem varstvu.

Razlogi za revščino so zelo različni, tako v posamezni družbi kot med družbami. Kljub različnim poudarkom pa lahko med temeljnimi razlogi navedemo tudi izgubo dela oziroma brezposelnost.

Sedanji model države blaginje pri nas in na njem utemeljena socialna politika sta rezultat

sledenja evropskim modelom, zlasti nemškemu, »Bismarckovemu«, ki je bil najbolj vpliven. Tako kot drugi režimi blaginje tudi slovenski doživlja krizo, ki se prekriva še s politično tranzicijo. Revščina je postala stalna skrb države, saj je skrb za socialno varnost državljanov eden temeljnih ciljev države blaginje (Novak 1997). Splošen gospodarski in družbeni razvoj ne prinaša nujno tudi izboljšanja socialnega blagostanja. Eno od področij, ki lahko prispevajo k zmanjšanju revščine in socialne izključenosti, je politika socialnega varstva.

Socialna politika je bila v Jugoslaviji ustavno opredeljena tako na ravni zvezne države kakor na ravni republik. Slovenska ustava iz leta 1947 je normativno zagotavljala socialno varnost preko družbenoekonomske ureditve Slovenije, ki je branila državljana pred gospodarskim izkoriščanjem in oblikovala delovno pravo. Socialna varnost je bila vezana na delo. Republiška ustava iz leta 1974 vse pristojnosti socialne politike in varnosti prenesla na sfero dela (združeno delo) in na komunalni sistem. Načelo vzajemnosti in solidarnosti je bilo vezano na zaposlitev. Ker so bile tako plače vir zagotavljanja socialne varnosti, se je prava kriza med zbranimi prispevki in pričakovanimi ugodnostmi pojavila v drugi polovici osemdesetih let, ko je začelo naraščati število brezposelnih in upokojenih. To je zahtevalo reformo socialne varnosti, ki se je v Sloveniji začela v začetku devetdesetih (Novak 1997: 81–93).

Socialna varnost, ki je predmet družbene solidarnosti, je bila od leta 1992 naprej regulirana z zakonom o socialnem varstvu. V primerjavi s prejšnjim regulacijskim mehanizmom, ki je temeljil na samoupravnem sporazumu o uresničevanju socialnovarstvenih pravic in je reguliral upravičenost na podlagi razmerja med ugotovljenimi življenjskimi stroški in povprečno plačo v

preteklem letu ob upoštevanju inflacije, je nova regulacija temeljila na minimalni plači. Tako so bila prek sredstev družbene solidarnosti zagotovljena le minimalna sredstva za življenje oziroma za preživetje (Novak 1994: 202–203).

KAKOVOST ŽIVLJENJA

Skandinavski model raziskovanja blaginje se najmočneje izraža v Allardtovem pristopu, ki razširja raziskovanje življenjske ravni tudi na analizo želja in zadovoljstva ljudi z danimi življenjskimi pogoji. Tako je poudarjen tudi pomen človekovih potreb. Temeljni stebri, na katere se navezujejo pogoji, ki zagotavljajo obstoj in razvoj človeka, so imeti, ljubiti in biti. Pojem »imeti« se meri z indikatorji gmotnih virov, zaposlitve in zdravja, pojem »ljubiti« se nanaša na socialne stike in oblikovanje družbene identitete, pojem »biti« pa se meri z indikatorji sodelovanja pri odločanju in dejavnostih, ki vplivajo na posameznikovo življenje in z možnostmi za dejavno preživljanje prostega časa (Novak 1997: 121–125).

Tudi naša raziskava je sledila Allardtovi konceptualizaciji kakovosti življenja kot izrazu izpoljenosti temeljnih, prej omenjenih človekovih potreb, vendar ne s tako izrazitim poudarkom na subjektivnem doživljanju življenjske ravni

PROBLEM

Gospodarski in socialni razvoj sta nerazdružljiva elementa celotnega družbenega razvoja. Prvi, globaliziran, pušča evidentne posledice na področju socialnega v smislu vse višje stopnje brezposelnosti in revščine. Njegovo napredovanje je neizogibno in kroji usodo našega bivanja in delovanja. Glavna teza gospodarskopoličnega neoliberalizma je namreč ovrednotiti trg kot dober nasproti slabim državnim posegom (Schumann, Martin 1997). Wallersteinovo (1999: 14) prepričanje je, da moderni svetovni kapitalistični sistem deluje zgolj na primatu neskončne akumulacije kapitala, države pa so le ena izmed pomembnejših institucionalnih značilnosti svetovnega sistema. Tako demokratična država izgublja svojo legitimacijo.

Po napovedih strokovnjakov naj bi v tem stoletju zadostovalo za ohranjanje svetovnega gospodarstva pičlih dvajset odstotkov aktivnega

prebivalstva. Zahodna družba pravic oziroma država blaginje je postala grožnja prihodnosti. Branilci socialne države opravljajo Sizifovo delo, saj je zmanjševanje državnih izdatkov, zniževanje mezd in črtanje socialnih transferjev program, ki je enak po vsej Evropi (Schumann, Martin 1997: 15).

Obstoječi sistem pravic, ki nam jih zagotavlja socialna država, nam ne zagotavljajo nujno tudi preživetja. Izguba dela oziroma zaposlitve ali zgolj stanje nezaposlenosti spremeni življenje tako v duhovnem kot materialnem smislu. Človek se počuti nekoristen, ujetnik družbenega sistema, ki ne zadovoljuje elementarne človekove potrebe po svobodi in neodvisnosti, ki mu jo daje delo in lasten vir dohodka. Denarna nadomestila in pomoči v času brezposelnosti zelo težko primerjamo z minimalnim dohodkom, ki zagotavlja socialno varnost posameznika. Z daljšanjem brezposelnosti se ogroženost potencira in z omejevanjem posameznikove svobode posledično znižuje kakovost njegovega življenja.

Statistični podatki kažejo kontinuirano rast števila prejemnikov, tudi v regijah z nižjo stopnjo brezposelnosti, kot je denimo Goriška. Značilnost starostne strukture pa se odraža v pretežno mladi populaciji upravičencev.

POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI

Adrian Sinfield trdi, da nezaposlenost razvrednoti oziroma zniža standard oziroma kakovost življenja v družbi. Lea in Young menita, da se tako formirajo subkulture obupa. Sheila Allen in Alan Watson sta prepričana, da so mnogi socialni problemi vseskozi povezani z brezposelnostjo. Reševanje teh problemov povzroča neposredne ekonomske stroške. Višajo se vladni izdatki za podpore in izgubljajo se davki, ki prispevajo k dodatnemu praznjenju državne blagajne. Kljub temu opozarjajo strokovnjaki, da je treba pazljivo obravnavati negativne posledice nezaposlenosti. Allen in Watson zato menita, da je vsak problem, povezan z brezposelnostjo, kompleks medsebojno delujočih dejavnikov, ki jih ne moremo pojasniti z nobenim preprostim vzročno-posledičnim razmerjem. Težko je namreč ločiti posledice nezaposlenosti od ostalih variabel (Haralambos, Holborn 2001: 254–255).

Ne glede na to se posledice odražajo na področju materialnega stanja, socialnem področju, pri

dejavnostih prostega časa, na področju psihičnega stanja posameznika in na področju zdravja.

FINANČNE POSLEDICE

Po mnenju številnih strokovnjakov so najočitnejše in neposredne posledice finančne narave. Neka študija urada za prebivalstvo, popis in raziskave je pokazala, da sta se kar dve tretjini družin, kjer so starši stari manj kot petintrideset let, v treh mesecih brezposlenosti že zadolžili (Haralambos, Holborn 2001: 255).

SOCIALNE POSLEDICE

Četudi težje ocenjujemo druge posledice, je po mnenju Fagina in Littlea mogoče trditi, da je izguba dosti večja in ne le materialne narave. Izguba zaposlitve pomeni namreč tudi izgubo občutka identitete, saj brezposelnost zmanjšuje pomembne socialne stike zunaj družine. Brezposelni ostanejo brez obveznih aktivnosti in izgubijo zmožnost za strukturiranje psihološkega časa. Rezultati raziskav, ki sta jih opravila Fagin in Little, so pokazali, da preživijo veliko časa v postelji, njihov spanec pa je nemiren in pogosto so bolj utrujeni kot takrat, ko so delali. Opozorila sta tudi, da delo ponuja posamezniku možnost za razvijanje spretnosti in ustvarjalnosti ter daje občutek smisla, ki ga z izgubo dela izgubijo in se pogosto počutijo kot marginalci, kup odpadkov ipd. Menita tudi, da izpad dohodka onemogoča posamezniku vključevanje v prostovoljne aktivnosti, s tem pa izgubo svobode in nadzora zunaj dela (Haralambos, Holborn 2001: 255–256).

PSIHOLOŠKE REAKCIJE

Mnogi strokovnjaki so mnenja, da čas oziroma trajanje brezposlenosti bistveno vpliva na psihološke reakcije posameznika. Fagin in Little sta tako razločila štiri glavne stopnje:

- stopnja duševnega pretresa, ki sestoji iz dvoja in dezorientacije
- stopnja zanikanja in optimizma, na kateri brezposelni svoj položaj vidijo kot prehodni
- stopnja tesnobe in stiske, ko začne posameznika skrbeti njegova prihodnost in začne dvomiti, ali bo sploh še našel novo zaposlitev
- stopnja vdanosti v usodo in prilagoditev, ko posameznik zmanjša svoja pričakovanja in postane brezbržen.

Ob tem velja omeniti še trditve Adriana Sinfielda, ki pravi, da nezaposlenost različno prizadene različne skupine, kar je odvisno od preteklih izkušenj, pričakovanj in družbene skupine, ki ji posameznik pripada (Haralambos, Holborn 2001: 256–257).

ZDRAVSTVENO STANJE

Najbolj pretresljive so posledice na področju zdravja. Jeremy Laurence se pri analizi raziskave na to temo sklicuje na študije z naslednjimi sklepi. Pravi, da lahko pričakujemo slabše duševno zdravje, povišano stopnjo smrtnosti, samomorilnosti in poskusov samomora. Ob tem prizna, da ne moremo zagotovo dokazati, da brezposelnost povzroča zdravstvene težave. Na zdravje lahko vplivajo mnoge variable, ki jih v raziskavi ni mogoče nadzorovati, in ni mogoče pojasniti, kako brezposelnost vodi do bolezni in zakaj. Kljub temu ostaja po njegovem mnenju dovolj močan dokaz, da brezposelnost ne povzroča zgolj finančnih in psiholoških posledic (Haralambos, Holborn 2001: 257).

METODOLOGIJA

Izbrala sem populacijo prejemnikov denarne socialne pomoči, ki odraža najbolj tipičen primer posameznika brez lastnega vira dohodkov, in pri tem poskušala ugotoviti:

- raven materialne ogroženosti
- raven socialne ogroženosti
- raven psihične obremenjenosti
- psihološko strukturiranje časa
- kaj bi jim pomenila zaposlitev in s tem povezan lasten dohodek
- pogostost pojavljanja posameznih bolezni oziroma zdravstvenih težav.

Hipotezi:

H1: Višja stopnja materialne ogroženosti po-
gojuje tudi višjo stopnjo psihične obremenjenosti
posameznika.

H2: Z daljšanjem dobe prejemanja denarne
socialne pomoči lahko pričakujemo večjo stopnjo
materialne ogroženosti posameznika.

VRSTA RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE

Raziskava je kvantitativna. Njen kvantitativni značaj je razviden iz merjenja ravni materialne, socialne in psihične ogroženosti, prikaza strukturiranja psihološkega časa, pomena, ki ga pripisujejo zaposlitvi in s tem povezanim lastnim virom dohodkov, ocene zdravstvenega stanja vprašanih in preizkušanja postavljenih hipotez.

Neodvisne spremenljivke so:

- spol (moški, ženska)
- starost
- izobrazba (nedokončana OŠ, dokončana OŠ, 2 ali 3-letna poklicna šola, 4-letna srednja šola, višja šola, visoka šola oziroma fakulteta oziroma akademija in specializacija oziroma magisterij oziroma doktorat)
- zakonski stan (samski, poročen, živeč v izvenzakonski skupnosti, razvezan, ovdovel)
- bivališče (lastna hiša, lastno stanovanje, socialno stanovanje, neprofitno najemno stanovanje, podnajemnik, ki plačuje najemnino v zasebnem stanovanju, stanujoč brez plačevanja najemnine – pri starših, sorodnikih ...)
- razlog za prijavo (stečaj podjetja, ukinitve delovnega mesta, odpust, iztek pogodbe za določen čas, lastna odpoved, družinske obveznosti, poroka, zaključek rednega šolanja, drugo)
- čas prejemanja denarne socialne pomoči
- poglaviti vir sredstev za preživljanje.

Odvisne spremenljivke:

- raven materialne ogroženosti
- raven socialne ogroženosti
- raven psihične obremenjenosti
- strukturiranje psihološkega časa
- pomen zaposlitve in s tem povezan lasten vir dohodkov
- pogostost pojavljanja bolezni oziroma zdravstvenih težav.

Modalitete slednjih so natančno predstavljene in komentirane v razdelku »Rezultati in razprava«.

MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV

Podatke sem zbrala s pomočjo anketnega vprašalnika, ki ga v grobem sestavljajo štirje sklopi vprašanj. V prvem sklopu sem merila raven materialne ogroženosti, ki ga je določalo

pet vprašanj. V drugem sklopu sem merila raven socialne ogroženosti; vprašanja se nanašajo na socialne stike, strukturiranje psihološkega časa in občutek identitete in smisla. Tretji sklop je določalo 7 trditev, s katerimi sem merila raven psihične obremenjenosti, zadnji, četrti sklop pa je določalo vprašanje, ki kaže na pogostost pojavljanja posameznih bolezni oziroma zdravstvenih težav.

Vprašalnik sem sestavila s pomočjo izsledkov že opravljenih raziskav oziroma teorije, ki jo omenjam v uvodu, literature Haralambosa in Holborna iz leta 2001 in M. Novak iz leta 1994. Pri zadnjem sklopu vprašanj pa sem si pomagala s Schmidtovim priročnikom o posledicah stresa na zdravje posameznika iz leta 2003.

POPULACIJA IN VZORČENJE

Na Centru za socialno delo Nova Gorica sem anketirala 50 naključno izbranih prejemnikov denarne socialne pomoči izmed celotne populacije, ki je konec decembra 2003 štela v občini Nova Gorica (po stalnem prebivališču) 376 prejemnikov. Vrnjenih sem dobila 42 izpolnjenih vprašalnikov.

Osnovne značilnosti obravnavanega vzorca oziroma populacije so, da gre za osebe, ki so brezposelne, s takim statusom prijavljene na Zavodu RS za zaposlovanje in so brez lastnih dohodkov. Če imajo pravico do denarne pomoči pri Zavodu RS za zaposlovanje, ki je sicer časovno omejena in katere višina ne dosega zneska denarne socialne pomoči, prejemajo pri centru še razliko do višine denarne socialne pomoči.

ZBIRANJE PODATKOV

Razdeljevanje vprašalnikov in zbiranje podatkov je potekalo približno dva meseca, in sicer od začetka decembra 2003 do začetka februarja 2004. S prejetim obrazcem vloge za denarno socialno pomoč so anketiranci dobili še vprašalnik s priloženo kuverto za oddajo. Z oddajo vloge so pri naslednjem obisku tako oddali še izpolnjen vprašalnik. ture anketirane skupine kaže, da je osip zlasti v generaciji 2004/05 kar precejšen in da ugotovitve težko posplošimo na celotno populacijo, zato imajo zgolj značaj domnev.

REZULTATI IN RAZPRAVA

Iz osnovnih podatkov je razvidno, da je populacija anketiranih razmeroma mlada, saj znaša povprečna starost 28,3 leta. Poleg tega jih kar 78,58 % živi brez plačevanja najemnine, najverjetneje še pri starših, od tega sta samo dva poročena. V ostalih primerih gre za samske osebe. Ti podatki nedvomno odražajo trend našega časa in načina življenja mladih, ki kljub izobrazbi ostajajo brez zaposlitve, pri starših, brez objektivnih možnosti za samostojno življenje. Kar 42,85 % vprašanih je kot razlog za prijavo na Zavodu RS za zaposlovanje navedlo zaključek rednega šolanja. Izobrazbena struktura kaže, da je le 16,66 % takih, ki imajo zaključeno samo osnovno šolo, od teh je samo eden, ki ni zaključil osnovnega šolanja. V večini primerov gre za izobraženo populacijo s poklicem, 14,28 % pa jih ima celo višjo oziroma visoko izobrazbo. Kar 38,09 % jih je navedlo kot poglaviti vir zagotavljanja sredstev za preživljanje svoje starše, natančno 50 % pa denarno socialno pomoč. Navedeni podatki eklatantno kažejo na to, da gre za mlajšo populacijo, ki je zaradi materialne ogroženosti ena od ranljivejših v naši družbi.

RAVEN MATERIALNE OGROŽENOSTI

Največ se jih je uvrstilo v četrti razred, kar kaže, da so prejemniki denarne socialne pomoči prav gotovo materialno ogrožena populacija. Poleg tega se jih je kar 33 od 42 uvrstilo od srednje do zelo visoke materialne ogroženosti, kar je že 78,57 %.

Izračun povprečnega števila točk, ki so ga anketirani dosegli, znaša 20,948. To pa pomeni, da so anketirani v povprečju srednje materialno ogroženi, vendar izračun spet kaže na to, da je to zgornja meja razreda. Od tega znaša izračunani standardni odklon 3,1.

Nezaposlenost v materialnem smislu dokazano najbolj prizadene mlade in prekine normalni prehod v svet odraslih, samostojnih ljudi. Ostajajo brez možnosti samostojnega življenja in pogosto preživljajo dolga obdobja revščine. Nimajo možnosti, da bi prevzeli družinske obveznosti, kar prelagajo na kasnejši čas. Neposredna finančna stiska pa konsekvntno povzroča stiske na ostalih življenjskih področjih. Mladi postanejo sčasoma razočarani in malodušni (Haralambos, Holborn 2001: 257). Poleg tega prihaja sčasoma do tenzij in konfliktov, ki lahko porušijo medosebno ravnovesje v družini.

Tabela 1: Frekvenčna distribucija oseb po razredih glede na raven materialne ogroženosti

Št. točk	Št. oseb		Sredina razreda	Kumulativna frekvenca razreda				
i=3	fk	Xmin-xmax	Xk	F	fk*xk	xk-M	$\frac{(xk-M)^2}{2}$	$\frac{(xk-M)^2}{2} * fk$
13-15	4	12,5-15,5	14	4	56	-7	49	98
16-18	5	15,5-18,5	17	9	85	-4	16	80
19-21	12	18,5-21,5	20	21	240	-1	1	12
22-24	15	21,5-24,5	23	36	345	2	4	60
25-27	6	24,5-27,5	26	42	156	5	25	150
	42				882			400

Razredi:

1. razred 13-15 točk: zelo nizka raven materialne ogroženosti
2. razred 16-18 točk: nizka raven materialne ogroženosti
3. razred 19-21 točk: srednja raven materialne ogroženosti
4. razred 22-24 točk: visoka raven materialne ogroženosti
5. razred 25-27 točk: zelo visoka raven materialne ogroženosti

RAVEN SOCIALNE OGROŽENOSTI

Tabela 2: Frekvenčna distribucija oseb po razredih glede na raven socialne ogroženosti

Št. Točk	Št. Oseb		Sredina razreda	Kumulativna frekvenca razreda				
i=2	Fk	xmin-xmax	xk	F	fk*xk	xk-M	$\frac{(xk-M)}{2}$	$\frac{(xk-M)}{2} * fk$
3-4	10	2,5-4,5	3,5	10	35	-2	4	40
5-6	22	4,5-6,5	5,5	32	121	0	0	0
7-8	9	6,5-8,5	7,5	41	67,5	2	4	36
	41				223,5			76

Razredi:

1. razred 3-4 točke: nizka raven socialne ogroženosti
2. razred 5-6 točk: srednja raven socialne ogroženosti
3. razred 7-8 točk: visoka raven socialne ogroženosti

Iz tabele je razvidno, da se jih je največ uvrstilo v srednji razred. Kar 78,04 % pa se jih uvrstilo v prvi in drugi, kar dokazuje, da ni mogoče sklepati o izraziti socialni ogroženosti. V povprečju so namreč dosegli 5,426 točke, kar tudi potrjuje zgornjo trditev. Od tega je izračunani standardni odklon 1,4.

Raziskovalci se strinjajo, da se mladi lažje spoprimejo s položajem brezposelne osebe kot starejši. Kot novinci še nimajo oblikovane poklicne identitete, ki bi se v takem primeru razgradila in bi jim to povzročalo stisko. Poleg tega je za mlajše generacije značilno, da so pogosto brez zaposlitve in je to nekaj povsem normalnega, kar dodatno ublaži občutek prikrajšanosti (Haralambos,

Holborn 2001: 257). Zato se ne odtujujejo in ne občutijo pritiskov socialne izključenosti, ki bi jim lahko grozila sicer. Poleg tega so večinoma člani primarne družine in njihova funkcija v smislu skrbi za druge družinske člane ni tako v ospredju. V tem primeru bolj drugi skrbijo zanje, zato ne prihaja do izrazitejših napetosti v medosebnih odnosih.

Glede na podatke o času prejemanja denarne socialne pomoči je značilno tudi to, da jih kar 42,5 % še ni prejelo prvega izplačila, 33,33 % pa je takih, ki prejemajo denarno socialno pomoč od treh do devet mesecev. Slednje kaže, da ne gre za dolgotrajne prejemnike, temveč se, najverjetneje po krajšem obdobju, zaposlijo.

RAVEN PSIHOLOŠKE OBREMENJENOSTI

Tabela 3: Frekvenčna distribucija oseb po razredih glede na raven psihološke obremenjenosti

Št. točk	Št. oseb		Sredina razreda	Kumulativna frekvenca razreda				
l=5	fk	xmin-xmax	xk	F	fk*xk	xk-M	$(xk-M)^2$	$(xk-M)^2 * fk$
12-16	12	11,5-16,5	14	12	168	-5	25	300
17-21	19	16,5-21,5	19	31	361	0	0	0
22-26	6	21,5-26,5	24	37	144	5	25	150
27-31	3	26,5-31,5	29	40	87	10	100	300
	40				760			750

Razredi:

1. razred 12-16 točk: nizka raven psihične obremenjenosti
2. razred 17-21 točk: srednja raven psihične obremenjenosti
3. razred 22-26 točk: visoka raven psihične obremenjenosti
4. razred 27-31 točk: zelo visoka raven psihične obremenjenosti

Največ anketirancev se je uvrstilo v prvi in drugi razred, in sicer kar 31 od 42 anketirancev, kar je 73,80 % celotne populacije. Iz tega lahko sklepamo, da generalno ne gre za visoko raven psihološke obremenjenosti. 28,57 % odstotkov se jih je uvrstilo v prvi in 45,23 % v drugi razred. V povprečju so dosegli 18,693 točke, kar sodi v razred srednje psihološke obremenjenosti. Standardni odklon znaša 4,3.

Lahko torej rečemo, da ne gre za izrazito psihično obremenjenost, ki bi vprašanim povzročala dodatne ovire pri razreševanju njihovih stisk.

Kaže, da brezposelnost pri mladih ne povzroča večje psihološke škode, čeprav je primerjalna analiza zdravstvenega stanja mladih brezposelnih in zaposlenih vrstnikov pokazala, da brezposelni mladi intenzivneje doživljajo psihične stiske. Kar 82 % znakov psihičnih stisk, ki so jih opisali mladi brezposelni, se je začelo izražati v času nezaposelnosti (Haralambos, Holborn 2001: 258).

je le ena sestavina končnega števila vpisnih točk; na slednje vpliva v precejšnji meri (npr. 40 %) uspeh v zadnjih dveh letnikih srednje šole. Ta pa ni odvisen od poenotenega zunanjega preverjanja znanja.

Da bi bili naši sklepi trdnejši od zgolj domnev, navajamo podatke maturitetnega letnega poročila za leto 2002 državnega izpitnega centra (zadnje dostopno na medmrežju).

V smislu dnevnih aktivnosti posvečajo anketiranci največ časa družinskim obveznostim oziroma članom gospodinjstva, in sicer 5,9 ure. Temu sledijo družabne dejavnosti (npr. sodelovanje v društvih, udeležba na raznih prireditvah itn.) – 3,6 ure dnevno. Naslednja priljubljena aktivnost je gledanje televizije, ki ji posvetijo v povprečju 2,5 ure dnevno. Hobijem, športu in rekreaciji in prostočasnim dejavnostim posvetijo približno 2,3 ure, najmanj časa pa posvetijo prijateljem, in sicer v povprečju 2,3 ure. Spanju posvečajo v povprečju skoraj 8 ur dnevno, kar je zelo običajno in v mejah priporočljivega časa.

Ena od možnih prednosti v času nezaposelnosti je lahko ta, da imaš več prostega časa. Vendar so študije pokazale, da se z brezposelnostjo intenzivirajo le določene aktivnosti; več časa preživijo ob gledanju televizije in opravljanju gospodinjstskih del. Na splošno so aktivnosti prostega časa brezposelnih v najboljšem primeru blažila za dolgočasje in pretežno neustrezne (Haralambos, Holborn 2001: 256). Organiziranje vsakodnevne življenja posameznika je prav gotovo problem. Študije v zadnjem času so pokazale, da je manjši v začetku in postaja sčasoma večji (Ashton 1986).

POMEN ZAPOSLOTITVE IN LASTNEGA VIRA DOHODKA

Tabela 5: Razvrstitev spremenljivk po vrstnem redu glede na pomen, pripisan posamezni spremenljivki

Mesto	Spremenljivka
1.	neodvisnost in svoboda
2.	socialna varnost
3.	samospoštovanje
4.	samoizpolnitev
5.	red in samodisciplina
6.	socialni stiki
7.	ugled
8.	moč in vplivnost
9.	višji položaj v družbi

Glede na povprečje pojavljanja posameznih spremenljivk po posameznih mestih lahko opazimo, da anketirani menijo, da bi jim zaposlitev in s tem povezan lasten vir dohodka omogočil najprej neodvisnost in svobodo, ki jima sledijo socialna

STRUKTURIRANJE PSIHOLOŠKEGA ČASA

Tabela 4: Prikaz aritmetičnih sredin spremenljivk dnevnega razporejanja psihološkega časa v urah

Spremenljivka Posvečajo se:	Numerus	Aritmetična sredina	Standardni odklon
	N	M	S
družinskim obveznostim oziroma članom gospodinjstva	33	5,9	2,4
prijateljem	30	2,2	1,3
hobijem, športu in rekreaciji, sprostitvi in prostočasnim dejavnostim	34	2,3	2,2
družabnim dejavnostim	13	3,6	3,9
spanju	40	7,9	3,3
gledanju TV	36	2,5	1,2

varnost, samospoštovanje, samoizpolnitev, red in samodisciplina, socialni stiki, ugled, moč in vplivnost in na zadnjem mestu višji položaj v družbi.

Dohodek daje zlasti svobodo in nadzor zunaj dela. Če smo ponovno pozorni na posamezne variable, opazimo, da so tiste, ki se nanašajo na

zunaj socialno okolje oziroma odražajo njihov odnos do zunanjega socialnega okolja, na zadnjih mestih. To nam ponovno potrjuje, da anketirani resnično ne trpijo za socialno ogroženostjo, temveč zlasti materialno, ki jim zato ne zagotavlja neodvisnosti in svobode in s tem povezane socialne varnosti.

POJAVLJANJA POSAMEZNIH ZDRAVSTVENIH TEŽAV OZIROMA BOLEZENSKIH STANJ

Tabela 6: Prikaz ocene zdravstvenega stanja

Vrsta bolezni oziroma težav		Ne	Da, manjše težave	Da, večje težave	SKUPAJ
Glavobol, migrena	f	29	13	/	42
	%	69,05%	30,96%	/	100
Bolečine v ramenih, križu, prsih, rokah, revmatične bolezni	f	26	12	4	42
	%	61,91%	28,57%	9,52%	100%
Težave s srcem, previsok ali prenizek krvni pritisk, razširjene vene, otekline na nogah, vrtoglavica	f	29	8	5	42
	%	69,05%	19,05%	11,90%	100%
Težave s prebavo, želodcem, mehurjem, ledvicami, žolčem ali jetri	f	25	16	1	42
	%	59,52%	38,09%	2,39%	100%
Obolenja kože, alergije	f	36	6	/	42
	%	85,71%	14,29%	/	100%
Bronhialna astma, težave z dihalni	f	36	4	2	42
	%	85,71%	9,52%	4,77%	100%
Diabetes ali sladkorna bolezen	f	41	1	/	42
	%	97,61%	2,39%	/	100%
Povečana stopnja holesterola v krvi	f	38	3	1	42
	%	90,47%	7,14%	2,39%	100%
Prevelika telesna teža ali debelost	f	32	8	2	42
	%	76,18%	19,05%	4,77%	100%
Splošna utrujenost	f	25	13	4	42
	%	59,52%	30,96%	9,52%	100%
Nespečnost	f	31	8	3	42
	%	73,81%	19,05%	7,14%	100%
Živčnost, anksioznost, nemir, depresija, napetost	f	25	10	7	42
	%	59,52%	23,81%	16,67%	100%

Med manjšimi težavami so najpogostejše težave s prebavo, želodcem, mehurjem, ledvicami, žolčem in jetri (38,09 %). Sledijo manjše težave s splošno utrujenostjo in z glavoboli oziroma migreno (30,96 %). V 28,57 % primerov imajo

anketirani manjše težave z bolečinami v ramenih, križu, prsih, rokah in revmatičnimi obolenji. Tem težavam sledijo težave zaradi živčnosti, anksioznosti, nemira, depresije in napetosti (23,81 %); težave zaradi prevelike telesne teže ali

debelosti ima 19,05 %, v enakem deležu zaradi srca, previsokega ali prenizkega krvnega pritiska, razširjenih ven, oteklin na nogah in vrtoglavice ter nespečnosti. Zaradi obolenj kože ali alergij ima manjše težave 14,29 % anketiranih, težave zaradi bronhialne astme oziroma težave z dihalji ima 9,52 %, s povečano stopnjo holesterola v krvi pa se jih spopada 2,39 %.

Večje težave se najpogosteje pojavljajo zaradi živčnosti, anksioznosti, nemira, depresij in napetosti (16,67 %); sledijo težave s srcem, previsokim ali prenizkim krvnim pritiskom, razširjenimi venami, oteklinami na nogah in vrtoglavico (11,90 %). 9,52 % ima večje težave zaradi splošne utrujenosti, v enakem deležu zaradi bolečin v ramenih, križu, prsih, rokah in revmatičnih obolenj, 7,14 % ima težave zaradi nespečnosti, 4,77 % zaradi bronhialne astme oziroma obolenji dihal, v enakem deležu tudi zaradi prevelike telesne teže ali debelosti. Najmanj težav je zaradi povečane stopnje holesterola v krvi (2,39 %); enako velja za tiste, ki imajo težave s prebavo, želodcem, mehurjem, ledvicami, žolčem in jetri.

Največ težav imajo torej zaradi živčnosti, anksioznosti, nemira, depresij in napetosti, ki so v današnjem času tipične spremljevalke stresa, tempa in načina življenja sodobnega posameznika. Pri tem niti ni nujno, da gre za brezposelno osebo.

V dosti večjem deležu imajo manjše težave s prebavo, tem pa sledijo splošna utrujenost, glavoboli in revmatična obolenja.

Naravo težav, ki jih prepoznavajo vprašani, lahko povežemo s stresom. Pogoji življenja z veliko negotovosti, napetosti, nestabilnosti, pogostimi frustracijami in storilnostno naravnostjo družbe ustvarjajo pogoje za zaskrbljenost in tesnobo. Tesnoba zavzema centralno mesto v organizaciji osebnosti; neločljivo je povezana s težnjo človeka, da zadovolji svoje osnovne čustvene, nagonске, spoznavne in socialne potrebe. Patološko tesnobo loči od normalne le intenziteta in dolžina trajanja oziroma nesorazmerje med izraženostjo tesnobe in pogoji, v katerih se izraža. Ima signalno funkcijo in je znamenje notranje ali zunanje nevarnosti (Ilin 1996: 145–154). To se zelo ujema s položajem prejemnikov denarne socialne pomoči.

Težko rečemo, da gre za psihosomatske motnje. Za to bi bilo treba potrditi tudi statistično pomembne korelacije med posameznimi spremenljivkami (npr. čas prejemanja denarne

socialne pomoči) in posameznimi zdravstvenimi stanji vprašanih. Kljub temu lahko domnevamo, da gre bolj za psihosomatske težave, ki odražajo motnje v funkcioniranju posameznih organov ali organskih sistemov, ki nastajajo zlasti zaradi disfunkcionalnosti psihične organizacije oziroma neuspešnosti obrambnega sistema, ko nakopičena tesnoba išče telesne poti razbremenitve.

Iz podatkov javnomnenjske raziskave o zdravju in zdravstvu v Sloveniji je razvidno, da je prisotnost psihosomatskih simptomov pri anketiranih na spodnjih razredih dohodkovne lestvice pogostejša. Zato je razvidna sistematična zveza tovrstnih simptomov z materialnim stanjem, saj je njihova prisotnost praviloma nižja v vsakem naslednjem (višjem) dohodkovnem razredu (Malnar 2002: 19–25).

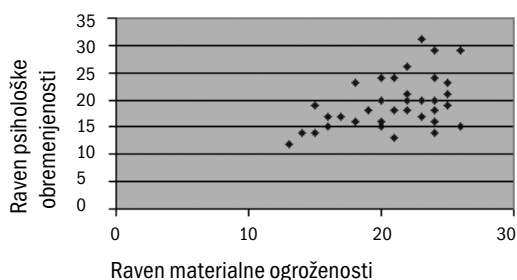
HIPOTEZI

H1: Večja materialna ogroženost pogojuje tudi večjo psihološko obremenjenost

Korelacijski koeficient $r=0,69$.

Korelacija med spremenljivkama je pozitivna in srednja, že bistvena pozitivna korelacija (po Sagadin 1987).

Slika 1: Ocenjena regresijska premica

Izračunani Hi-kvadrat, ob številu stopinj prostosti 1, je znašal 1,38 in je večji od zahtevanega oziroma tabeliranega pri danih vrednostih. Tako bi lahko z manj kot 25-odstotnim in več kot 10-odstotnim tveganjem, da se motim, hipotezo potrdila, vendar je običajni kriterij za potrditev hipoteze 5-odstotno tveganje, zato s takim rezultatom nisem bila zadovoljna. V osnovni tabeli sem večkrat poskušala razširiti oziroma združiti razrede ene in druge lestvice, vendar sem pri izračunu Hi-kvadrata prišla vedno do enakega sklepa.

Zato sem se odločila zadržati ničelno hipotezo, kar pomeni, da med materialno ogroženostjo in psihološko obremenjenostjo ni povezave.

Ker gre za mlado populacijo in že dokazano nizko raven psihične obremenjenosti, bi bilo tudi težko pričakovati izrazito stopnjo korelacije med spremenljivkama. Materialno ogroženost je mogoče potrditi, vendar se zaradi razmeroma dobrega psihičnega stanja vprašanih ni pokazala statistično pomembna povezanost, ki bi omogočila potrditev delovne hipoteze. Najverjetneje bi prišli do povsem drugačnega rezultata v primeru starejše populacije, ki ne bi imela v zaledju varnosti, kakršno ponuja primarna družina.

H2: Pričakujemo lahko povezanost časa prejemanja denarne socialne pomoči z materialno ogroženostjo

Izračunani koeficient rang – korelacije j je znašal 0,16.

Korelacija med rangoma je zelo nizka, neznačajna, skoraj je ni (Sagadin, 1987). To pomeni, da se z daljšanjem dobe prejemanja denarne socialne pomoči ne stopnjuje nujno tudi materialna ogroženost prejemnikov. Velika večina jih ima na drugi lestvici povsem drugačen položaj.

Ob tem velja poudariti, da gre pretežno za populacijo, ki je brez lastnih družin in živi pri starših. To pomeni, da jim je neke vrste socialna varnost zagotovljena in jih dolgoročno prejemanje denarne socialne pomoči ne skrbi tako, da bi se zaradi tega počutili tudi materialno ogrožene. Materialna ogroženost prav gotovo obstaja, vendar statistično pomembne korelacije med spremenljivkama ni.

Statistični podatki pri nas kažejo namreč na to, da število porok, ki naj bi veljale za formalni začetek družinskega življenja, že tako upada, hkrati pa se večja starost, ko se partnerja za to odločata (Švab 2001).

Musek (1995: 19–20) meni, da je mlada populacija v obdobju družbenih sprememb v posebnem položaju. Mladi se pač ne odločajo po preteklih, tradicionalnih vzorih. Njihove odločitve danes so sicer svobodnejše, a zato morajo biti tudi bolj odgovorne. Odločanje za samostojno življenje in formiranje lastne družine je tako še dodatno oteženo in zapleteno. Le na videz izgublja družina pomen vrednote.

SKLEPI IN PREDLOGI

Populacija prejemnikov denarne socialne pomoči je v našem primeru materialno ogrožena, kar lahko opredelimo kot neposredno posledico njihovega trenutnega socialnega položaja. Tipičen primerek prejemnika denarne socialne pomoči v vzorcu je ženska, stara približno 28 let, ki je končala redno šolanje, ima srednješolsko izobrazbo, je samska in živi pri starših. Njen poglavitni vir sredstev za preživljanje sta denarna socialna pomoč in pomoč staršev.

Socialna ogroženost ni tako izrazita, kar kaže na to, da socialne stike z okoljem ohranjajo in v družinah ne prihaja do večjih nesoglasij oziroma odnosi v njih so dobri. To je tudi varovalka pred ostalimi morebitnimi tveganji.

Tudi psihična obremenjenost se ni izkazala za ogrožajočo, kar je lahko tudi posledica nizke socialne ogroženosti.

Pri razporejanju dnevnih aktivnosti namenjajo vprašani največ časa članom svoje družine in družabnim dejavnostim v širšem socialnem okolju, kar dokazuje, da predhodna sklepa o dobrih medosebnih odnosih in dobri socialni integriranosti. V tem delu lahko zato ponovno sklenemo, da socialna ogroženost ni izrazita oziroma ni dejavnik tveganja.

Zaposlitev in s tem povezan lasten vir bi jim pomenil najprej neodvisnost in svobodo in s tem povezano socialno varnost. Slednje odraža želeni položaj, ki je nasprotje trenutne situacije in zato pričakovan in razumljiv odziv.

Zdravstveno stanje je razmeroma dobro in odraža klasične oziroma tipične težave, s katerimi se soočamo v današnjem času. Pri tem ni nujno, da gre za populacijo brezposelnih, saj nam tovrstne posledice prinaša tudi delovno aktivno življenje.

Pokazalo se je, da se z višjo stopnjo materialne ogroženosti ne stopnjuje nujno tudi psihična obremenjenost vprašanih, najbrž zato, ker je tudi primarna družina dejavnik zagotavljanja socialne varnosti. Psihična obremenjenost pa je subjektivno stanje posameznika, odvisno od različnih dejavnikov, in ni nujno neposredna posledica materialne ogroženosti, temveč je tvorba osebno-stnih značilnosti, kulturnega oziroma socialnega okolja, preteklosti posameznika itn.

Z daljšanjem časa prejemanja denarne socialne pomoči se ne stopnjuje nujno tudi materialna ogroženost vprašanih. Ker živijo večinoma v pri-

marni družini, je povsem razumljivo pričakovati, da je njihova socialna varnost tudi dolgoročno zagotovljena.

Na podlagi te raziskave je treba poudariti problematiko mladih brezposelnih, in sicer najprej v smislu omogočanja normalnega prehoda v svet samostojnih. Da je kdo lahko samostojen, potrebuje lasten dohodek, tega pa si lahko legalno prisluži le z delom. Težko je spodbujati nataliteto s pomočjo družinskih bonitet, kot je, denimo, dodatek za veliko družino, če taka družina niti ne more nastati niti živeti. Ker gre za splošno pomanjkanje dela, bi bilo treba spodbuditi subvencionirano zaposlovanje in mobilizirati delovno silo s pomočjo ukrepov aktivne politike zaposlovanja, pred tem pa uravnovesiti izobraževalni sistem, ki producira na tisoče nezaposeljivega kadra, medtem ko določenih profilov primanjkuje, in dvigniti izobrazbeno raven. Poleg tega bi bilo treba mladim prilagoditi stanovanjsko politiko, in sicer v smislu večjih kapacitet neprofitnih stanovanj in subvencioniranih najemnin.

Težko bi rekli, ali je vprašanim kljub neizraziti socialni in psihični ogroženosti tako zagotovljena ustrežna kvaliteta bivanja. Slednje lahko ocenimo na podlagi izračunov oziroma izsledkov opravljene raziskave, vendar smo pri tem precej zanemarili vprašanja, ki bi sugerirala tudi zadovoljstvo vprašanih s takim načinom življenja. Dokazali smo, da bi jim zaposlitev in s tem povezan lasten dohodek pomenil zlasti neodvisnost, svobodo in socialno varnost, zato lahko sklepamo, da kvaliteta njihovega življenja ne dosega želene ravni, vendar jih trenutni položaj še ne ogroža.

VIRI

- Apohal Vučkovič, L., et al. (2002), Izvajanje strategije socialnega vključevanja s poročilom uresničevanja programa boja proti revščini in socialni izključenosti. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- Ashton, D. N. (1986), *Unemployment under Capitalism: The Sociology of British & American Labour Markets*. Brighton: Greenwood Publishing Group.
- Črnak Meglič, A. (1998), Socialni sistemi na preizkusu. V: Tomšič, D. (ur.), *Evropska socialna in zaposlovalna politika*. Ljubljana: Kalandrovo društvo (9–15).
- Haralambos, M., Holborn, M. (2001), *Sociologija: Teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Ilin, B. (1996), Specifičnosti stresnih, psihosomatskih in nevrotskih motenj pri otrocih in mladostnikih in njihova geneza. V: Brinšek, B., Stamos, V. (ur.), *Nevrotske, stresne in somatomorfne motnje v splošni medicini in psihiatriji*. Begunje: Psihiatrična bolnica Begunje (145–154).
- Malnar, B. (2002), *Sociološki vidiki zdravja*. V: Toš, N., Malnar, B. (ur.), *Družbeni vidiki zdravja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (3–32).
- Martin, H.-P., Schuman, H. (1997), *Pasti globalizacije: Napad na demokracijo in blaginjo*. Ljubljana: Co Libri.
- Musek, J. (1995), *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Nastran Ule, M. (1993), *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Znanstveno in raziskovalno središče.
- Novak, M. (1994), *Dober dan, revščina: Dejstva, pristopi, politike*. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije.
- (1997), *Razvoj evropskih modelov države blaginje*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, Inštitut RS za socialno varstvo.
- Schmidt, A. (2003), *Najmanj, kar bi morali vedeti o stresu*. Ljubljana: Samozaložba.
- Sagadin, J. (1987), *Osnovne statistične metode za pedagoge*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Švab, A. (2001), *Družina: Od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Wallerstein, I. (1999), *Utopistike ali izbira zgodovinskih možnosti 21. stoletja; Dediščina sociologije: Obljuba družbenih ved*. Ljubljana: Založba.